
Saknr: 2020/35485-6
Saksbehandlar: Arlen Synnøve Bidne

Saksgang

Utval	Utv.saknr.	Møtedato
Hovudutval for kultur, idrett og integrering		04.06.2020

Forslag om freding av Ludwig Wittgenstein sitt hus i Skjolden - Høyring

Forslag til vedtak:

1. Hovudutvalet er positive til forslag om freding av Ludwig Wittgenstein sitt hus i Skjolden då det tek vare på dei kulturhistoriske verdiane i eigedommen på ein god måte.
2. Hovudutvalet ber fylkesdirektøren følge opp høyringsframlegget og kome attende med endeleg forslag til freding når høyringsmerknadane er vurderte og Luster kommune har handsama fredingsforslaget i kommunestyret.

Samandrag

Vestland fylkeskommune har lagt forslag om freding av den austerriske filosofen Ludwig Wittgenstein sitt hus i Skjolden ut på høyring/offentleg ettersyn. Forslag om freding er fremja for å bevare Ludwig Wittgenstein sitt hus, som eit bygningshistorisk og kulturhistorisk viktig døme på Wittgenstein sin bustad og arbeidsplass. I dette huset skreiv han delar av verket *Filosofiske undersøkelser*, eit verk som vert rekna som eit av hovudverka i det 20. hundreåret sin filosofi. Huset slik det framstår i dag er eit godt døme på dei stadane der Wittgenstein trekte seg tilbake frå det akademiske miljøet i Cambridge for å få ro til å skrive ned tankane sine om logikken.

Per Morten Ekerhovd
fylkesdirektør

David Aasen Sandved
seksjonssjef

Saksframlegget er godkjent elektronisk og har difor ingen handskriven underskrift

Saksutgreiing

Bakgrunn for saka

Ein av dei mest innflytelsesrike filosofane i det 20 hundreåret var austerrikaren Ludwig Wittgenstein, og begge hans hovudverk *Tractatus Logico-Philosophicus* og *Filosofiske undersøkelser* har ei tett tilknytning til Skjolden i Luster kommune. Wittgenstein kom til Skjolden første gong hausten 1913 og budde her til våren 1914. Medan han var i Skjolden gjorde han mykje førearbeid til verket *Tractatus Logico-Philosophicus* som vart gitt ut i 1921/22. Den første vinteren i Skjolden gav han ein arbeidsro som han sakna i det akademiske miljøet i Cambridge, og medan han var her bestemte han seg for å bygge seg eit eige hus i bygda. Wittgenstein kom tilbake til Skjolden fleire gonger i løpet av livet og budde då i hovudsak i huset over Eidsvatnet. I perioden 1936-37 hadde Wittgenstein sitt lengste opphald i Skjolden. I løpet av dette opphaldet skreiv han dei første 188 paragrafane til verket *Filosofiske undersøkelser*.

Ludwig Wittgenstein sitt hus var bygd i 1914, og vart i 1958 demontert og flytta til Bolstadmoen i Skjolden. I fleire år har Luster kommune og andre interesserte arbeidd for å få huset flytta tilbake til opphavleg stad og sett det i stand slik det var då Wittgenstein brukte det. I 2014 vart det oppretta ein eigen stiftelse, Stiftinga Wittgenstein i Skjolden som har arbeidd med å få huset tilbake. Dåverande riksantikvar Jørn Holme opna i 2015 for at ein kunne nytte tilskot frå statsbudsjettet kap. 1429 post 71 tilskot til freda kulturminne i privat eige, kulturmiljø og kulturlandskap, til tilbakeføringa av huset under føresetnad av at det vart freda.

Stiftinga Wittgenstein i Skjolden, Luster kommune og dåverande Sogn og Fjordane fylkeskommune har fylgt opp dette, og i 2019 var huset ført tilbake til opphavleg stad. I juni 2019 varsla Sogn og Fjordane fylkeskommune oppstart av fredings sak for eigedomen i medhald av Lov om Kulturminne (kml) §§ 15 og 19.

Administrasjonen i Vestland fylkeskommune har utarbeida eit forslag om freding av eigedomen og dette vart sendt ut til partane i saka i brev av 30. mai 2020 og lagt ut til offentleg ettersyn i lokala til Luster kommune og Vestland fylkeskommune.

Forslag om freding etter kml § 15 omfattar huset sitt eksteriør og interiør, samt stien frå Eidsvatnet og opp til huset. Forslag om freding etter kml § 19 omfattar eit område rundt huset tilsvarande eigedomsgrensene til gb.nr. 27/307 samt eit område ut i Eidsvatnet.

Formålet med fredinga av eigedomen er i forslag om freding skildra på fyljande måte:

Formålet med fredinga er å bevare Ludwig Wittgenstein sitt hus, som et bygningshistorisk og kulturhistorisk viktig døme på Wittgenstein sin bustad og arbeidsplass, der han skreiv delar av verket *Filosofiske undersøkelser*. Verket er rekna som eit av hovudverka i det 20. hundreåret sin filosofi og huset er eit godt døme på dei stadane der han trekte seg tilbake frå det akademiske miljøet i Cambridge for å få ro til å skrive ned tankane sine om logikken.

Fredinga skal sikre dei kulturhistoriske og bygningshistoriske verdiane i heilskapen mellom bygningen, stien og tomte, slik dei vart utforma av Ludwig Wittgenstein i den tida han arbeidde med verket *Tractatus Logico-Philosophicus*.

Fredinga av bygningen sitt eksteriør skal sikre bygningen sin arkitektur. Både hovudstrukturen i det arkitektoniske uttrykket og detaljeringa, som fasadeløysing, opphavlege/eldre vinduer og dører, materialbruk og overflater, skal bevarast.

Formålet er vidare å bevare rominndeling, bygningsdelar og overflater i dei delane av interiøret som er kulturhistorisk interessant. Videre skal fast inventar bevarast som ein integrrert del av interiøret.

Fredinga av stien frå Eidsvatnet og opp til huset skal vise Wittgenstein sitt behov for å ha ein bustad og arbeidsplass som var lite tilgjengeleg og som fylje av dette gav han arbeidsro.

Formålet med fredinga av området rundt bygningen er å sikre verknaden i miljøet gjennom å oppretthalde anleggets karakter av ein vanskeleg tilgjengeleg plass, plassert vekke frå andre bygningar i området.

For meir opplysingar om forslag til freding, historikk og skildringar viser vi til vedlagte dokument: forslag om freding, dokumentasjonsvedlegg og fotodokumentasjon.

Vedtakskompetanse

Fredingssaka vert gjennomført i medhald av kml § 22 som gjev reglar for sakshandsaming. Det er Riksantikvaren som har delegert vedtaksmynde for freding etter kml §§ 15 og 19 jf. forskrift om fastsetting av myndighet mv. etter kulturminneloven (ansvarsforskriften) av 15. februar 2019. I denne saka er det fylkeskommunen som førebur forslag til freding og Riksantikvaren som gjer endeleg vedtak om freding.

I *Reglement for folkevalde organ og delegering, Reglement for delegering etter særlov* har hovudutval for kultur, idrett og integrering mynde til å gje uttale i saker om endeleg freding jf. kml § 22. <https://www.vestlandfylke.no/contentassets/be6fd75da1b44ed6945ce8814df4bc9b/reglement-for-folkevalde-organ-og-delegering.pdf>

I medhald av kulturminnelova § 22 Reglar for sakshandsaming skal også forslag om freding sendast internt i fylkeskommunen og fylkesdirektøren ynskjer i denne samanhengen å legge det fram for hovudutvalet for at dei skal kunne uttale seg i saka også før det ligg føre eit endeleg forslag om freding.

Vurderingar og verknader

Økonomi: Eigedomen kan få tilskot frå statsbudsjettet kap. 1429 post 71 tilskot til freda kulturminne i privat eige, kulturmiljø og kulturlandskap. I dag er eigedomen nyleg ført tilbake og den tekniske tilstanden er svært god.

Klima: Ved å kunne nytte eksisterande bygningar i eit langt perspektiv vil ein kunne redusere behovet for nybygg og såleis redusere klimaavtrykket knytt til bygningsmassen vi omgjev oss med. Bevaring av kulturhistorisk verdifulle bygningar kan såleis vere eit godt og langsiktig tiltak for å ta vare på klimaet.

Folkehelse: Ikkje relevant

Regional planstrategi: Ikkje relevant

Kulturhistorisk verdi

Fylkesdirektøren har vurdert eigedomen til å vere av nasjonal interesse og den fyl difor krava for å kunne fredast. Den kulturhistoriske verdien i eigedomen er knytta til personalhistoria til Ludwig Wittgenstein og hans arbeid med to av det 20 hundreåret sine hovudverk, *Tractatus Logico-Philosophicus* og *Filosofiske undersøkelser*. I forslag om freding vert fyljande trekt fram knytt til personalhistoria og eigedomen sine kulturhistoriske verdiar:

Ludwig Wittgenstein vert rekna som ein av det 20. hundreåret sine store filosofar. Skjolden er tett knytta til arbeidet med begge hovudverka hans, og huset ved Eidsvatnet var der han arbeidde med det andre hovudverket sitt, *Filosofiske undersøkelser*. Huset er ei synleggjering av hans behov for bustad og arbeidsstad.

Wittgenstein målte livslukka si i kva grad han fekk til å arbeide. Hans arbeid og livshistorie er såleis tett knytt saman. Verdiane i huset til Wittgenstein er tett knytta opp til han som person og det arbeidet han gjorde medan han var i Skjolden. Norge og Skjolden var den første plassen Wittgenstein drog til for å trekkje seg tilbake frå det akademiske miljøet i Cambridge. Huset fortel mykje om hans behov for arbeidsro, og å trekkje seg tilbake frå det filosofiske miljøet i Cambridge og frå venene han hadde der. Dette var eit trekk som gjekk att i heile livet hans og han budde i periodar på fleire ulike avsidesliggande stader, i tillegg til at han brukte familien sin landeigedom Hochreith når han var på besøk til familien i Austerrike. Det som skil huset ved Eidsvatnet frå dei andre stadane der han arbeidde er at han her bygde sitt eige hus framfor å leige bustad, noko som viser til at han hadde tenkt å bruke mykje tid her.

Det lengste opphaldet han hadde i Skjolden var i perioden 1936-37, då han arbeidde på det verket som seinare vart utgjeve under tittelen *Filosofiske undersøkelser*. I den perioden han var her skreiv han det som vart til dei 188 første paragrafane i denne avhandlinga.

For meir utfyllande omtale av eigedomen sin kulturhistoriske verdi viser vi til vedlagt forslag om freding og dokumentasjonsvedlegg.

Vidare saksgang

Etter at forslag om freding har vore på høyring, vil fylkeskommunen samanfatte og kommentere dei innkomne merknadane. Deretter skal forslag om freding, med innkomne merknadar og fylkeskommunen sine kommentarar til desse sendast til Luster kommune for handsaming i kommunestyret.

Når Luster kommunestyre har gjort vedtak i saka, vil Vestland fylkeskommune utarbeide eit endeleg forslag om freding på bakgrunn av dei innkomne merknadane og Luster kommune si handsaming av saka. Det endelege forslag om freding, vil bli lagt føre hovudutval for kultur, idrett og integrering før saka vert oversendt til Riksantikvaren for vedtak.

Konklusjon

Fylkesdirektøren viser til drøftingane ovanfor og rår hovudutvalet til å gjere vedtak i saka i tråd med framlegg.